

Економіка України: Місячний Огляд

Головне

- У першому півріччі 2005 року темпи реального зростання економіки уповільнилися втричі (до 4% р/р)
- Позитивна динаміка розвитку сільського господарства
- На початку року стрімко зростали доходи населення
- У першому кварталі 2005 року в Україні зберігся високий рівень безробіття (8.7%)
- У першому півріччі 2005 року позитивне сальдо торгівлі товарами зменшилося в 3.6 рази

Центр Соціально-Економічних Досліджень CASE Україна

Вул. Старокиївська 10, офіс 15
04116, Україна, Київ
Тел./Факс: (+38 044) 483 26 14,
(+38 044) 483 24 68
E-mail: info@case-ukraine.kiev.ua
Web-site: www.case-ukraine.kiev.ua

Проект здійснено за фінансової
підтримки UNDP Україна.

Керівник проекту:

Микита Михайличенко

Автори:

Володимир Гринів, Микита Михайличенко

Всі права захищено

Інформація, наведена у публікації може вважатися достовірною. Однак, автори не гарантують повноту та точність даної інформації.

Погляди, викладені у цьому виданні, є думками авторів і не обов'язково співпадають з позиціями наших спонсорів.

Основні ризики

За результатами першого півріччя 2005 року спостерігається уповільнення темпів зростання майже по всім секторам економіки. **Очевидно, що за таких умов існує суттєві ризики значного уповільнення економіки у найближчі роки.** За нашими прогнозами зростання ВВП у 2005 році в цілому може скласти близько 5% (12.4% у 2004 році).

Зменшення інвестиційної активності – один з основних факторів уповільнення темпів зростання економіки.

Фактично, сільське господарство є одним із основних секторів, за рахунок якого можуть бути підтримані позитивні темпи росту економіки в цьому році.

Збільшення внутрішнього споживчого попиту за рахунок соціальних видатків бюджету створює додатковий інфляційний тиск в економіці. З іншої сторони, в умовах низького інвестиційного попиту, споживчий попит має дещо обмежений позитивний вплив на реальне зростання економіки.

Суттєве збільшення мінімальних зарплат на фоні уповільнення зростання економіки є одним із факторів **підтримання високого рівня безробіття.**

У другому кварталі 2005 року було зафіксоване від'ємне сальдо торгівлі товарами вперше за останні три роки. Тобто, існує певний **ризик погіршення торгового сальдо платіжного балансу.**

Додана вартість (січень-червень 2005 року)

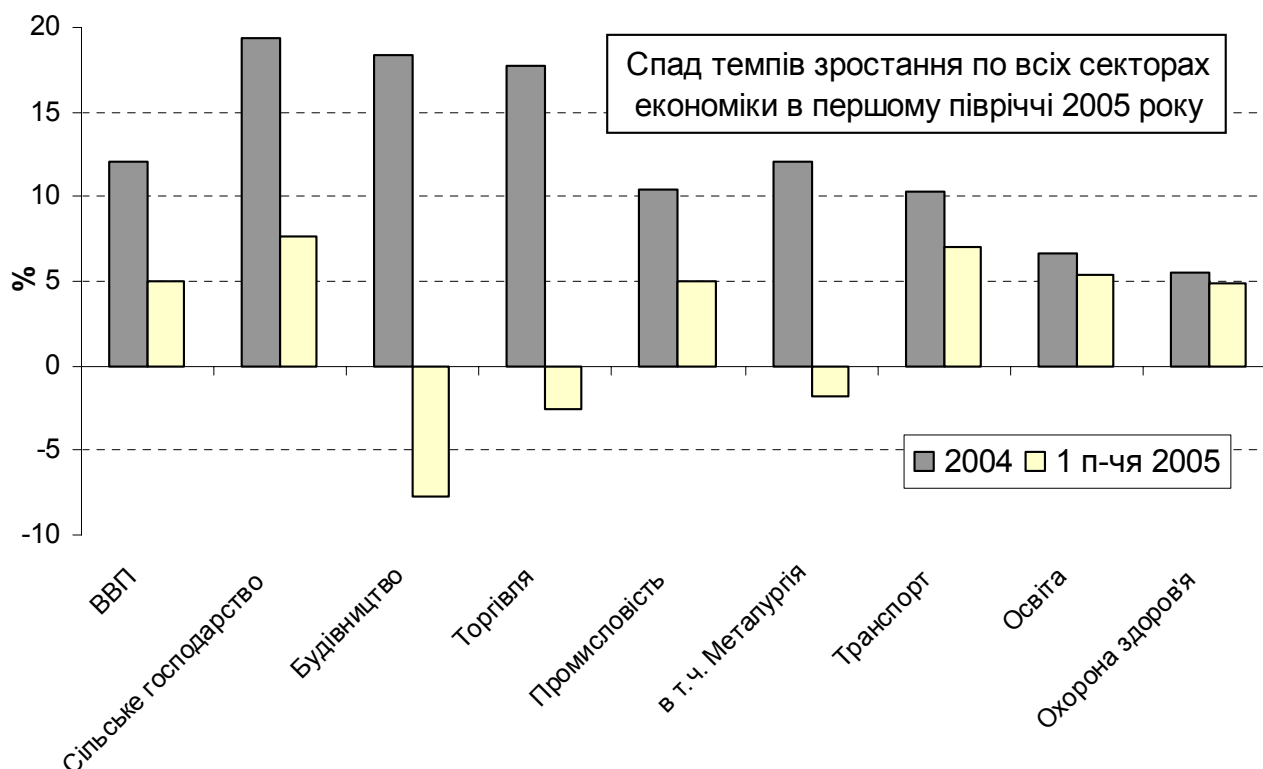
У червні темпи реального зростання ВВП продовжили скорочуватися. За перше півріччя 2005 року реальне зростання доданої вартості склало 4.0% р/р порівняно із 4.7% р/р за перші п'ять місяців року та 12.4% у 2004 році. Таке уповільнення пов'язане, перш за все, із зменшення інвестиційної активності (як внутрішньої, так і зовнішньої) в Україні через невизначеність в питаннях власності та несприятливу зовнішню кон'юнктуру. Найпомітніший спад активності зафіксовано у будівництві та промисловому виробництві. Натомість, сільське господарство залишається фактично єдиним сектором, за рахунок якого підтримується реальне зростання економіки.

У будівництві протягом перших шести місяців року спостерігалось реальне зменшення доданої вартості, а темпи цього

скорочення пришвидшувалися (із -1% р/р у січні до -7.7% р/р за підсумками січня-червня). Варто відмітити, що у першому кварталі відбулося і суттєве скорочення реальних інвестицій в цьому секторі (на 20% р/р при тому, що в цілому в економіці інвестиції збільшилися на 4.5% р/р). Очевидно, що за таких умов можна очікувати продовження падіння цього сектору і в коротко- та середньостроковій перспективі.

Іншим сектором, де у першому півріччі було зафіксоване реальне скорочення доданої вартості стала торгівля (-2.5% р/р). Очевидно, що таке зменшення відбулося за рахунок скорочення надбавки при перепродажу. При цьому, цей сектор є одним із лідерів по залученню інвестицій, які у першому кварталі збільшилися на 73% р/р, що пояснюється суттєвим збільшенням внутрішнього споживчого попиту на початку року.

Графік 1. Зростання доданої вартості у секторах економіки у 2004-2005 рр. (% р/р)

Джерело: Держкомстат

Суттєвого уповільнення зазнає промислове виробництво. Після 12.5% реального зростання у 2004 році, у першому півріччі 2005 року воно виросло лише на 5%. При цьому, в основних галузях промисловості – металургії та виробництві коксу – зафіксовано реальний спад у першому півріччі (на 1.8% р/р та 5.6% р/р відповідно). Обсяги реалізованої продукції металургії в реальному вимірі, хоча і з деяким запізненням, але також починають падати (майже –10% р/р у червні). Також, суттєво уповільнилися темпи зростання в машинобудуванні (із 28% у 2004 році до 9.1% за січень-червень 2005). Враховуючи те, що промислове виробництво в цілому, та металургія і машинобудування зокрема, є основними секторами економіки України (близько 10%), їх реальне скорочення може стати значною перепорою при відновленні прискореного економічного зростання в найближчі декілька років.

Єдиним сектором промисловості, в якому було зафіксоване прискорення темпів зростання в порівнянні із 2004 роком стала харчова промисловість. Темпи зростання пришвидшилися із 12.4% у 2004 році до 14% р/р за перше півріччя 2005 року. Очевидно, що високі темпи зростання в цій галузі пов'язані із стабільним зростанням аграрного сектору та значним внутрішнім споживчим попитом через соціально-спрямовану бюджетну політику уряду. Проте, залишаючись вище за минулорічні, темпи зростання поступово уповільнюються. Так, якщо у січні валова додана вартість у харчовій промисловості зросла на 19.8% р/р, то за підсумками січня-червня – на 14.0%. Очевидно, що уповільнення темпів зростання у цьому секторі пов'язане із загальним уповільненням економіки країни. Іншим фактором є зменшення імпортних тарифів на продукти харчування, що збільшує конкуренцію на цьому ринку та, відповідно, може завадити швидкому розвитку цього сектору.

Позитивні темпи зростання ВВП підтримуються, в основному, за рахунок сільського господарства, реальна додана вартість в якому зросла за перше півріччя 2005 року на 7.7% (+19.1% у 2004 році). Уповільнення темпів зростання сільського господарства пов'язане із тим, що вже другий рік поспіль в Україні збираються високі врожаї після дуже невдалого 2003 року. Тобто, база для порівняння в цьому році (дані за попередній рік) є високою на відміну від 2004 року. В цілому ж, у 2005 році очікується гарні врожаї на рівні 2004 року, що і є основним фактором зростання доданої вартості у цьому секторі. При цьому, досі не подолана тенденція до скорочення поголів'я худоби (приблизно –5.6% р/р у першому півріччі) та зменшення виробництва м'яса (–4.7% р/р за січень-червень¹).

Доходи та витрати населення Ринок праці (січень-травень 2005 року)

Протягом квітня-травня 2005 року в Україні продовжилася тенденція стрімкого зростання доходів населення. За перші п'ять місяців року реальні наявні доходи населення збільшилися на 26.2% до аналогічного періоду попереднього року (+15% р/р за січень-травень 2004). Проте, висока інфляція, що зберігається останні більше ніж півроку, зменшує купівельну спроможність наявних грошових ресурсів. Як наслідок, такі реальні темпи є вдвічі меншими за номінальне розширення доходів населення, яке за перші п'ять місяців склали 42.4%.

Збільшення доходів населення пов'язано, в першу чергу, із суттєвим розширенням соціальних видатків бюджету та збільшенням мінімальних заробітних плат. Так, доля соціальних платежів у сукупних доходах населення зросла із 37.8% у 2004 до 46.8% за перші п'ять місяців поточного

¹ Дані по виробництву м'яса – за інформацією Держкомстату

року. Натомість, доля заробітної плати дещо зменшилася (із 43% до 42%).

Отримані доходи населення витрачає як на придбання товарів та послуг, так і на збереження. Характерною рисою структури витрат населення на початку 2005 року стало збільшення долі збережень із 1.3% за перші п'ять місяців 2004 року до 7.6% у 2005. Структура самих збережень також зазнала змін. Якщо в кінці 2004 року більшість заощаджень спрямовувалася на

купівлю іноземної валюти, то із зміною влади суттєва доля збережень спрямовується на депозитні рахунки в банках (за перше півріччя депозити фізичних осіб в банках збільшилися на 33.6% або майже на 14 млрд. грн.). Це пов'язано із збільшенням відсоткових ставок на початку року та зростанням довіри населення до фінансової системи та влади в цілому.

Таблиця 1. Структура доходів та витрат домогосподарств (середньомісячні показники)

		Доходи та витрати		Структура доходів		Структура витрат	
		млн. грн.	Зростання, %, р/р	Доля зарплат, %	Доля соціальних допомог, %	Доля витрат на придбання товарів та послуг, %	Доля заощаджень, %
2004	Кв1	16067.7	19.9%	46.7%	41.1%	91.1%	0.5%
	Кв2	19510.0	25.0%	45.3%	39.5%	90.5%	1.8%
	Кв3	24686.3	21.8%	39.9%	33.6%	86.0%	7.3%
	Кв4	27863.3	30.4%	41.7%	38.4%	83.1%	10.2%
2005	Кв1	22629.0	40.9%	43.0%	46.1%	85.6%	6.8%
	Кв2*	27763.0	44.3%	40.6%	47.6%	83.9%	9.0%

Джерело: Держкомстат

* Інформація за перші два місяці кварталу (квітень-травень)

Це дозволяє банкам формувати більш-менш надійну базу для кредитування реального сектору та розширювати активні операції в майбутньому. Проте, очевидно, існує декілька обмежувальних факторів щодо „перетоку” заощаджень населення у інвестиції в реальний сектор. Зокрема, це низький рівень капіталізації банків (який, до того ж, має тенденцію до скорочення в останні два місяці); уповільнення реальних темпів зростання економіки, що стримує банки від активного кредитування підприємств та є одним із факторів збереження високих відсоткових ставок²; загальна нерозвиненість фінансових ринків.

Експансіоністська бюджетна політика уряду у 2005 році спричинила підтримання темпів

² Іншими причинами збереження високих відсоткових ставок на кредити для реального сектору є висока інфляція та відсутність змін в законодавстві щодо забезпечення прав банків у відносинах із недобропорядними боржниками

реального зростання внутрішнього споживчого попиту на високому рівні (майже 15% р/р у першому кварталі).

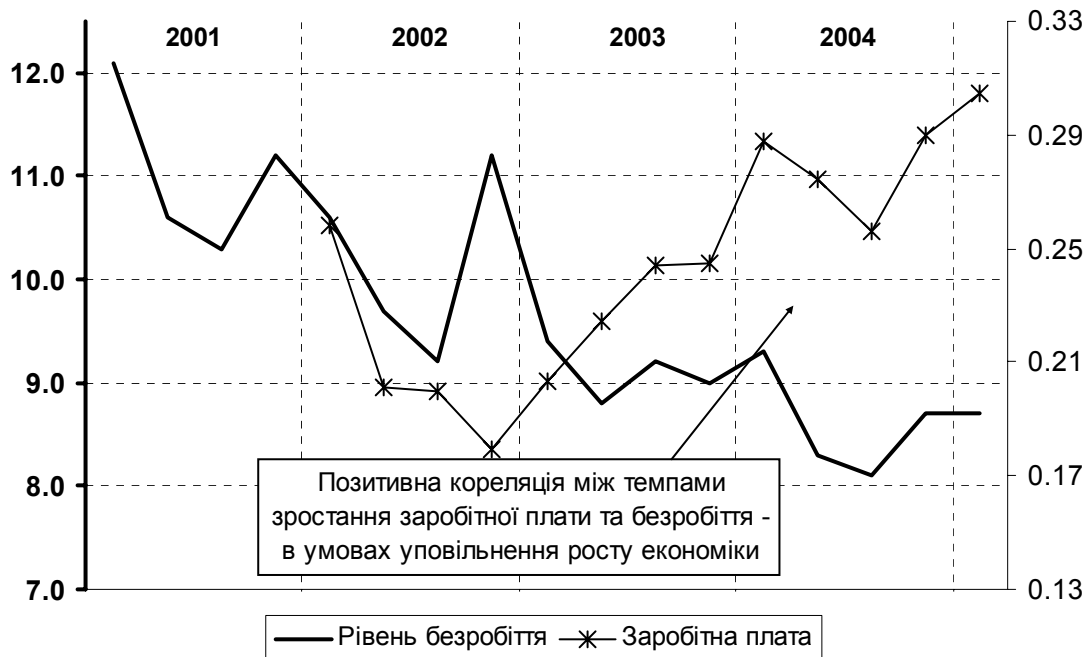
Тобто, не дивлячись на збільшення норми збережень, тиск на ціни зі сторони попиту залишається значним. Видатки на придбання товарів та послуг продовжують зростати досить стрімко і за перші п'ять місяців 2005 збільшилися на 33% (до аналогічного періоду попереднього року). На фоні трикратного уповільнення темпів реального зростання економіки (до 4%) це може стати додатковим дестабілізуючим інфляційним фактором.

З іншої сторони, збільшення внутрішнього попиту поки не стало каталізатором економічного зростання. На фоні суттєвого розширення витрат населення, темпи зростання виробництва уповільнюються. Одною з основних перешкод для розширення виробництва є негативний

інвестиційний клімат. До того ж, збільшення внутрішнього попиту сприяє погіршенню торгового балансу. Так, з початку року спостерігається збільшенню імпорту продукції легкої промисловості (в

т.ч. одяжі, взуття) та продуктів харчування (вкл., м'ясні продукти).

Графік 2. Рівень безробіття (за методологіє МОП) та темпи зростання номінальної заробітної плати (до аналогічного періоду попереднього року) (квартальні дані)

Джерело: Держкомстат

Безробіття

На початку 2005 року рівень безробіття в Україні залишався незмінним порівняно із кінцем 2004 року і склав 8.7% (порівняно із мінімальними 8.1% у третьому кварталі 2004 року)³. Варто відмітити, що при цьому кількість економічно активного населення скорочується (за останній рік скорочення склало 0.4%).

Одною із причин припинення тренду на скорочення рівня безробіття є, очевидно, загальне охолодження економіки України. Іншим фактором, що деяким чином вплинуло на зменшення попиту на робочу силу, стало зростання середнього рівня

зарплат, що у значній мірі пов'язано із збільшенням мінімальних зарплат (що, до того ж, веде до зростання витрат на соціальні відрахування на фонд заробітної плати) (див. Графік 2). Подальше збільшення рівня мінімальної зарплати, передбачене бюджетом 2005 відбувається в умовах швидкого уповільнення темпів росту економіки та негативного інвестиційного клімату, що стримує компанії від подальшого розширення виробництва та штату працівників.

Очевидно, що одними із можливих кроків для покращення ситуації на ринку праці є стимулювання інвестиційної діяльності, що могло б збільшити продуктивність праці та компенсувати зростання зарплат. Також, доцільним виглядає зменшення навантаження на фонд заробітної плати, що

³ Безробіття за методологією МОП – відсоток безробітних серед економічно активного населення

створювало б менше перешкод при розширенні штату працівників підприємствами.

Зовнішня торгівля (січень-червень 2005 року)⁴

Позитивне сальдо торгівлі товарами у першому півріччі 2005 року скоротилося у 3.6 рази порівняно із аналогічним періодом 2004 року і склало 655 млн. дол. (2.4 млрд. у 2004). При цьому, з березня спостерігається перевищення імпорту продукції на експорт, а від'ємне сальдо торгівлі товарами у другому кварталі склало -204 млн. дол. США.

Погіршення торгового сальдо пов'язано із уповільненням промислового виробництва в Україні, що зменшує експортний потенціал. З іншої сторони, збільшення внутрішнього споживчого попиту та зменшення імпортних тарифів і процедури ввезення деяких товарів в цілому сприяє розширенню імпорту. До того ж, номінальне та реальне укріплення обмінного курсу гривні також має певний негативний ефект на зовнішню торгівлю.

Темпи зростання як експорту, так і імпорту у першій половині 2005 року уповільнилися порівняно із попереднім роком. При цьому, темпи розширення імпорту (+24%) перевищували приріст експорту (+9% р/р) протягом січня-червня 2005 року (+33% р/р та +50% р/р у 2004 році відповідно).

Суттєве уповільнення темпів зростання експорту значною мірою пов'язане із зменшенням експорту продукції машинобудування (більше ніж на 30% р/р у першому півріччі). Очевидно, що це пояснюється загальним уповільненням темпів зростання цієї галузі виробництва через зменшення інвестиційної активності. Також, відбулося зменшення експорту насіння (на 78% р/р), що імовірно пов'язано із зменшенням врожаїв соняшника минулого року на 27%. Іншою складовою

уповільнення темпів зростання експорту стало зменшення реекспорту нафти на 44% р/р. Також продовжує скорочуватися експорт м'яса та м'ясної продукції (-20% р/р) через продовження тенденції скорочення поголів'я худоби та внутрішнього виробництва м'яса⁵.

З іншої сторони, на фоні гарних врожаїв продовжує зростати експорт зерна (майже втричі р/р).

Варто відмітити, що у першому півріччі експорт продукції металургії виріс на 26.6% р/р. Проте, за інформацією Міністерства промислової політики, реальні обсяги експорту цієї продукції при цьому скоротилися на 5.5% до аналогічного періоду попереднього року.

Зростання імпорту відбувається, в основному, за рахунок продукції хімічної галузі, імпорт якої зріс у першому півріччі 2005 на 44% р/р. Також, суттєвий вклад у розширення імпорту в першій половині 2005 року мав імпорт енергетичних продуктів (+7% р/р у першому півріччі). Проте, скоріше за все, збільшення імпорту енергоресурсів відбулося за рахунок зростання світових цін на нафту.

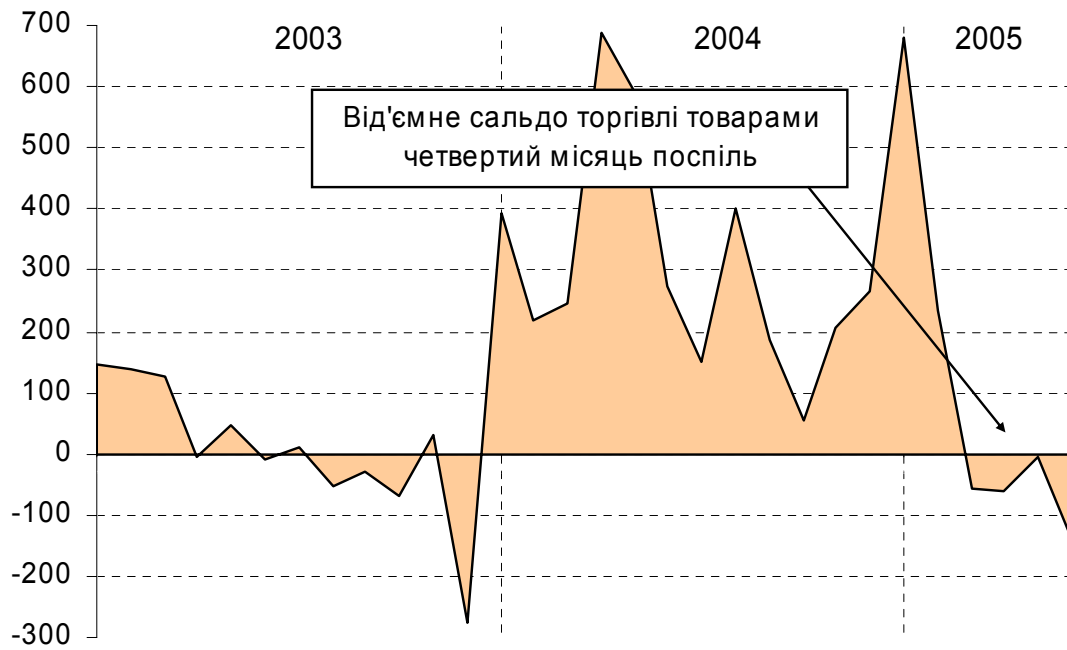
До того ж, на початку року спостерігається суттєве збільшення імпорту м'яса та продуктів з нього (більше ніж вдвічі), що сприяє стабілізації цін на внутрішньому ринку.

Значного розширення зазнав імпорт продукції легкої промисловості. Зокрема імпорт одяжі та взуття виріс у першому півріччі у три та шість разів р/р відповідно. Частково це пов'язано із збільшенням внутрішнього споживчого попиту. Частково ж, посилення контролю на митницях із приходом нової влади призвело до легалізації значних потоків продукції.

⁴ За інформацією Державної митної служби

⁵ За інформацією Держкомстату, виробництво м'яса у першому півріччі 2005 зменшилося на 4.7% до відповідного періоду 2004 року

Графік 3. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами у 2003-2005 рр. (млн. грн., місячні дані)

Джерело: Держкомстат, Державна митна служба України